

Vlak voor de Euroverkiezingen zijn drie dikke boeken over onze Natura 2000-gebieden gepresenteerd. Dat is beslist niet toevallig. Plantenkenner Joop Schaminée vindt de Europese regelgeving uiterst belangrijk voor iedere Nederlander: „Natura 2000-gebieden zijn topnatuur en de Europese regels bieden een betere bescherming van onze leefomgeving dan ooit tevoren.”

Interview met Joop Schaminée over de Natura2000 gebiedenboeken

Natuur op topniveau

Europa is druk bezig met Natura 2000. Alle belangrijke natuurgebieden dienen beschermd te worden, waar mogelijk vergroot en aan elkaar geknoopt via ecologische verbindingszones. In ons kikkerlandje zijn we in 1990 begonnen met de Ecologische hoofdstructuur ofwel EHS. Vervolgens heeft Nederland de rest van Europa overgehaald om eenzelfde aanpak te volgen. Het Europese netwerk van belangrijke natuurgebieden heeft de naam *Natura 2000* meegekregen. Op 28 mei jongstleden verscheen een driedelige serie over alle Nederlandse Natura 2000-gebieden, waaraan tientallen experts hebben meegewerkt. Honderdvijfenzestig natuurgebieden worden geportretteerd op

“Als er dan toevallig een oeverwaluw in een berg zand gaat nestelen, moet je niet de bouw stilleggen.”

maar liefst negenhonderd pagina's. Een groot deel van de tekst vloeide uit de pen van prof. dr. Joop Schaminée en zijn collega dr. John Janssen. Schaminée werkt als vegetatiekundige bij Alterra en is als hoogleraar verbonden aan de universiteiten van Nijmegen en Wageningen. Hij is onafhankelijk expert van het European Topic Centre on Nature Conservation, belast met de uitvoering van Natura 2000 in Europa.

NATUURBELEID IS OFFENSIEF GEWORDEN

Onze plantenspecialisten maakten bijna veertig jaar geleden de boekenserie *Wilde planten, flora en vegetatie in onze natuurgebieden*, onder aanvoering van Victor Westhoff, een belangrijke pionier in de Nederlandse natuurbescherming. Joop Schaminée vertelt dat hij en zijn medeauteurs zich door deze boekenserie lieten inspireren: “Wij kozen voor dezelfde driedeling: *Zee en kust*, *Laag Nederland* en *Hoog Nederland*. Maar onze boeken zijn minder anekdotisch en meer schematisch en systematisch opgezet. Victor Westhoff nam je aan de hand en vertelde over de karakteristieke planten in de mooiste natuurgebieden. Maar hij had een sombere ondertoon; cynisch beschreef hij wat was verdwenen en kapot gemaakt. Wij hebben een meer positieve insteek. Bij ieder gebied kijken we naar de toekomst en vertellen we over herstelprojecten en uitbreidingsplannen.”

“Westhoff schreef zijn boeken in de jaren zeventig, terwijl de natuur haar dieptepunt beleefde. We zijn nu dertig jaar verder en intussen hebben we winst geboekt. De luchtvervuiling is goed aangepakt. De hoge zwavellast is verleden tijd, de belasting met stikstof en fosfaat is aan het teruglopen. De kwaliteit van het oppervlaktewater is verbeterd. Op veel plekken zijn met succes anti-verdrogingsmaatregelen uitgevoerd. Het is jammer dat Westhoff dit niet heeft mogen meemaken.”

“Het natuurbeleid is offensief geworden. Het was destijds erg defensief. Natuurbeschermers probeerden, vaak tevergeefs, te behouden wat verloren dreigde te gaan. Nu ligt de nadruk op het herstellen en vergroten van natuurgebieden. Het Natuurbeleidsplan van 1990 leidde tot de aanleg

van de Ecologische hoofdstructuur (EHS) en via aankoop tot uitbreiding en verbinden van natuurgebieden.

Natuurlijk zijn er nog genoeg ingewikkelde kwesties en hebben we te maken met kwetsbare soorten. Het blijkt uiterst lastig om op de Sallandse Heuvelrug de laatste populatie korhoenders overeind te houden. Maar we hebben toch ook op veel plekken winst geboekt. In mijn studententijd zat ik in Zuid-Limburg in de laatste restjes kalkgrasland, die voor het publiek niet toegankelijk waren. Twintig jaar later bloeien deze terreintjes weer op. De kalkgraslanden zijn vergroot en deels toegankelijk gemaakt. We proberen in het hele Gulpdal weer de kalkwereld te laten zien.”

NEDERLAND BIEDT EUROPESE TOPNATUUR

Welke Nederlandse natuurgebieden zijn bijzonder op Europese schaal? Joop Schaminée schudt de voorbeelden uit zijn

mouw: “Eigenlijk behoren alle honderdvijfenzestig gebieden tot de Europese top-natuur. Maar als je kijkt in helikoptervlucht, dan gaat het vooral om de kust: de Waddenzee, de duinen en de zoutwater-getijdengebieden van de Zeeuwse delta. Onze duinen zijn heel bijzonder: er zijn maar weinig plekken in Europa waar zo’n groot duinmassief behouden is gebleven. De Belgen zijn bijna al hun duinen kwijt, terwijl in Nederland heel veel bewaard is gebleven. Dat komt omdat een groot deel van onze duinen vrij vroeg planologische bescherming kregen vanwege de waterwinning en tegenwoordig hebben de waterleidingbedrijven de productie van natuur hoog in het vaandel staan. Bovendien loopt

Bergen is kalkrijk zand aangevoerd door de Rijn, ten noorden van Bergen kalkarm zand door de Eems.”

“Bijzonder in Hoog Nederland zijn de voedselarme systemen van de hogere zandgronden: zandverstuivingen, droge heiden en heidevennen. In Europa hebben we niet zoveel laagland met grote zandvlakten. Het Kootwijkerzand is een van de grootste zandverstuivingen en het Dwingelderveld is het allergrootste natte heidegebied van Europa.”

“Verder scoren onze laagveenmoerassen erg hoog op Europees niveau: de trilvenen veenmosrietlanden, veenbossen en veenweidegebieden met alle polders. Ons rivierengebied is eveneens heel bijzonder:

vlakten langs deze rivieren hebben wij onze grote diversiteit aan landschappen te danken. Op betrekkelijk korte afstanden hebben we een enorme variatie, tussen droog en nat, zout en zoet, voedselrijk en voedselarm. We hebben zand, klei en veen. In Scandinavië en Oost-Europa kun je honderden kilometers door eenzelfde landschap reizen. Maar als je bij ons van Maastricht naar Groningen reist, kom je door totaal verschillende landschappen.”

SPANNINGSVELD TUSSEN NATUUR EN ECONOMIE

Joop Schaminée vindt de Europese regelgeving erg belangrijk: “De delta van de grote rivieren is eveneens ideaal voor

De Vechtplassen zijn onderdeel van het Europese netwerk van natuurgebieden. Nederland heeft honderdvijfenzestig natuurgebieden aangewezen als Natura 2000-gebied. FOTO: KEES DE HEER

de grens tussen kalkrijke en kalkarme duinen precies door ons land. Het gaat om de scheiding tussen het Rijnsysteem en het systeem van de Eems. Ten zuiden van

de uiterwaarden en de afgesloten rivierarmen. Ons land ligt precies in de monding van drie grote rivieren: de Schelde, Maas en Rijn. Juist aan de breed uitwaaiende

stedenbouw, handel en landbouw. Economische belangen vormen vaak een grote bedreigingen voor de natuur. Maar dankzij de vroege opkomst van de natuur-

bescherming in ons land zijn veel natuurgebieden bewaard gebleven, veel meer dan in bijvoorbeeld Vlaanderen.”

“De Europese regelgeving zet een stopbord bij de Europese topnatuur. Vanwege onze belangrijkste natuurgebieden mogen we tot hier en niet verder. Een duidelijk voorbeeld

is de korvisserij in de Waddenzee. Onze regering had de vergunning al verleend, maar het Europese hof vond dat in dit geval de natuurbelangen zwaarder moeten wegen dan de economische belangen. Nu wordt deze bedrijfstak gesaneerd.”

”Soms moeten we inderdaad een stapje

opzij zetten om hoge natuurwaarden te kunnen behouden. Maar op bepaalde plekken moeten economische ontwikkelingen voorrang krijgen. Let wel, wij zijn deel van de natuur. Al onze landschappen zijn ‘man-made’. We zijn voortdurend aan het kappen, hakken, plaggen, graven, maaien, weiden en branden. Onze landschappen en de bijbehorende planten en dieren zijn afhankelijk van deze ingrepen.”

”Vaak zijn natuurbelangen en economische belangen best te combineren. Maar dan moeten we wel de juiste afweging maken en in een vroeg stadium van de planvorming alle gegevens over de natuur meewegen. Wij hebben op een kleine oppervlakte veel belangen en we hebben dus gedetailleerde informatie nodig. Bijzonder voor Nederland is dat wij inderdaad over deze informatie beschikken, kennis en gegevens die van groot belang zijn voor het natuurbeleid. Op dit vlak zijn we met geen enkel ander land te vergelijken, maar er wordt nog te weinig naar gekeken. Met de beschikbare gegevens kunnen we veel ellende en onnodige rechtszaken voorkomen.”

”In de gebieden waar je kiest voor economische ontwikkeling, moet je dat voorrang geven. En als er dan toevallig een oeverzwaluw in een berg zand gaat nestelen, moet je niet de bouw stilleggen en maanden wachten tot die vier jonge zwaluwen zijn uitgevlogen. Dat geeft alleen onnodige polarisatie en frustraties bij alle partijen. Het project gaat toch door en uiteindelijk is iedereen verliezer.”

EUROPESE NATUUR IN NEDERLAND

Nederland kent een rijke onderzoekstraditie als het gaat om natuur en natuurbescherming. We hebben erg veel informatie over planten, dieren, landschappen en ecologie. De plantenexperts Joop Schaminée en John Janssen hebben deze kennis gebundeld in een reeks van vijf boeken, getiteld *Europese natuur in Nederland*.

Deze reeks startte met twee boeken waarin de Europese Habitatrichtlijn centraal staat. In het ene boek worden alle planten- en diersoorten beschreven die onder deze richtlijn vallen. Het andere boek beschrijft de leefgebieden van deze soorten, de zogenaamde ‘habitattypen’.

De reeks is nu afgesloten met drie omvangrijke boeken waarin alle Nederlandse natuurgebieden worden beschreven die door ons land bij Europa zijn aangemeld of binnenkort worden aangemeld. Het gaat om honderdvijfzestig Natura 2000-gebieden. Natura 2000 is het internationale netwerk van beschermde natuurgebieden, waarmee de EU-lidstaten samen de Europese biodiversiteit proberen te behouden en te versterken.

Natura 2000-gebieden. Zee en kust (deel 1), Laag Nederland (deel 2) en Hoog Nederland (deel 3).

Redactie: Joop H.J. Schaminée en John A.M. Janssen (Alterra, Wageningen). Uitgever: KNNV Uitgeverij, Zeist, 2009. In totaal 912 p., € 89,90. ISBN: 978 90 5011 282 6 (Kust: 283-3; Laag NL: 284-0; Hoog NL: 285-7).

Eerder verschenen in de reeks ‘Europese natuur in Nederland’:

Habitattypen. Europese natuur in Nederland, deel 1. Landschappelijke context, plantengemeenschappen en soorten, verspreiding.

KNNV Uitgeverij, Zeist, 2003. 120 p., € 34,95. ISBN 978 90 5011 166 9.

Soorten van de Habitatrichtlijn. Europese natuur in Nederland, deel 2. Kenmerken, ecologie en beheer conform de Europese richtlijnen.

KNNV Uitgeverij, Zeist, 2004. 184 p., € 34,95. ISBN 978 90 5011 278 9.

Meer informatie over deze boeken is te vinden op www.knnvuitgeverij.nl. Meer informatie over Natura 2000 is te vinden op www.minlnv.nl/natura2000

Natuurmonumenten-voorzitter Cees Veerman kreeg de eerste exemplaren van de drie boeken over de Natura2000-gebieden uit handen van Robert Kwak, Joop Schaminée en John Janssen (van l. naar r.). FOTO: JOHN WILTINK

LANDSCHAPHERSTEL IS BETER DAN NATUURCOMPENSATIE

Joop Schaminée toont zich zeer kritisch over het klakkeloos gebruik van natuurcompensatie: “In veel gevallen wordt het verlies van een stukje natuur ‘gecompenseerd’ door de aanleg van nieuwe natuur. Er wordt dan doorgaans een stukje grond in de nabije omgeving aangewezen. Vaak is dat goede landbouwgrond, die per definitie slechte natuur zal opleveren. Je krijgt dan een paar wilgjes, een kikkerpoel met een bankje... Maar dat is geen waardevolle natuur met een hoge biodiversiteit, zeker geen natuur in de zin van Natura 2000. Als je wilt compenseren, kan het ook heel anders. Kijk naar het omringende landschap en denk vanuit cultuurhistorisch perspectief. Zet in op het herstel van vroegere kwaliteiten, breng houtwallen of meidoornheggen terug. Herstel oude kerkenpaden, zoals zo succesvol in de Achterhoek is gebeurd. Je verliest dan geen landbouwgrond en je verfraait het landschap.”